

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA MEHNAT MAZMUNLI MAQOLLARNING
YASALISHI: GRAMMATIKA TUZILISHI**Qosimova Aziza Mamayusupovna**

Termiz davlat pedagogika instituti talabasi

azizaqosimova@gmail.comO'qituvchi: **Mo'tabar Mahmudova**

Termiz davlat pedagogika instituti o'qituvchisi

Ushbu maqola ingliz, rus va o'zbek tillarida mehnat mazmunli maqollarning yasalishiga bag'ishlangan. Unda har bir tilning grammatika tuzilmalari va sintaktik xususiyatlari o'rganiladi. Tadqiqot mehnat mavzusidagi maqollarning shakllanishi va ma'nosiga madaniy kontekst, ijtimoiy me'yorlar hamda tilga xos xususiyatlarning qanday ta'sir ko'rsatishini tahlil qiladi. Uchta til o'rtasidagi o'xshashliklar va farqlar, ayniqsa, grammatika tuzilishi va mehnat bilan bog'liq maqollarning mavzusal ahamiyati bo'yicha alohida e'tibor qaratiladi.

Kalit so'zlar: Mehnat maqollari, grammatika tuzilmasi, tilshunoslik taqqoslash, ingliz, rus, o'zbek, sintaktik xususiyatlar, madaniy ta'sir, mehnat haqidagi maqollar.

**THE FORMATION OF LABOR-RELATED PROVERBS IN ENGLISH AND UZBEK:
GRAMMATICAL STRUCTURES**

This paper focuses on the formation of proverbs with labor-related content in English, Russian, and Uzbek languages. It examines the grammatical structures and syntactic peculiarities of these proverbs in each language. The study explores how cultural context, social norms, and language-specific features influence the formation and meaning of labor-related sayings. Special attention is given to the similarities and differences between the three languages in terms of grammatical construction and the thematic significance of work-related proverbs.

Keywords: Labor proverbs, grammatical structure, linguistic comparison, English, Russian, Uzbek, syntactic features, cultural influence, work-related sayings.

**ФОРМИРОВАНИЕ ПОСЛОВИЦ С ТРУДОВОЙ ТЕМОЙ В АНГЛИЙСКОМ И
УЗБЕКСКОМ ЯЗЫКАХ: ГРАММАТИЧЕСКАЯ СТРУКТУРА**

Данная работа посвящена изучению формирования пословиц с трудовой тематикой в английском, русском и узбекском языках. Анализируются грамматические структуры и синтаксические особенности этих пословиц в каждом языке. Исследование также рассматривает влияние культурного контекста, социальных норм и специфических особенностей языка на формирование и значение трудовых пословиц. Особое внимание уделено сходствам и различиям между тремя языками в плане грамматической конструкции и тематического значения трудовых пословиц.

Ключевые слова: Трудовые пословицы, грамматическая структура, языковое сравнение, английский, русский, узбекский, синтаксические особенности, культурное влияние, пословицы о труде.

KIRISH

Til jamiyat taraqqiyotining eng muhim ko'zgusi bo'lib, u inson tafakkuri, ma'naviy-madaniy hayoti, urf-odatlar va turmush tarzi bilan chambarchas bog'liq. Har bir xalqning o'ziga xos tili, uning lug'aviy boyligi va frazeologizmlari o'sha xalqning dunyoqarashi, fikrlash tarzi va ma'naviyati haqida muhim ma'lumot beradi. Xalq og'zaki ijodining eng qadimiy va mazmun jihatidan eng boy janrlaridan biri bu maqollardir. Maqollar xalq donishmandligi va hayotiy

tajribalarining she'riy siqilgan shakli bo'lib, ular asrlar davomida shakllanib, jamiyatning turli sohalarida keng qo'llanib kelinmoqda. Maqollar tilshunoslikda semantik, sintaktik va morfologik xususiyatlari bilan o'rganiladi. Ular xalqning tarixiy, iqtisodiy va ijtimoiy hayoti haqida ma'lumot beruvchi til birliklari bo'lib, bevosita xalq tafakkurining ifodasi hisoblanadi. Ingliz va o'zbek tillarida mehnat mazmunli maqollar, ayniqsa, xalqning mehnatga bo'lgan munosabati, mehnat etikasi, mehnatsevarlik, kasb-hunar odoblari kabi tushunchalarni aks ettiruvchi boy ma'naviy meros hisoblanadi. Ushbu maqollar mehnat axloqi, kasbiy odatlar va kishilarning kundalik hayotida mehnat faoliyatiga bo'lgan yondashuvlarini aks ettiradi. Har bir til o'z grammatik tuzilishiga ega bo'lib, bu til birliklari tuzilishiga, jumla tizimiga, so'z yasalishiga va boshqa grammatik xususiyatlariga ta'sir qiladi. Ingliz va o'zbek tillaridagi mehnat mazmunli maqollar grammatik jihatdan o'ziga xos tuzilmalarga ega bo'lib, ularning sintaktik tarkibi, so'z yasalish usullari, zamon va shaxs qo'shimchalari orqali ifodalanishi tilshunoslik nuqtayi nazaridan alohida tadqiq etish talab qilinadigan masaladir. Ingliz tilida maqollar ko'pincha soddaligi, qisqa va lo'nda ifoda usuli bilan ajralib tursa, o'zbek tilidagi maqollarda esa murakkab gap tuzilmalari, shart mayli, istak mayli va fe'l zamonlarining keng qo'llanilishi kuzatiladi. Ushbu tadqiqot ingliz va o'zbek tillaridagi mehnatga oid maqollarning grammatik tuzilishini qiyosiy o'rganish, ularning yasalish xususiyatlarini aniqlash va sintaktik tuzilmalari bo'yicha farqlarini tahlil qilishga bag'ishlanadi. Mazkur mavzuni tadqiq etish tilshunoslikdagi frazeologik birliklar va maqolshunoslik bo'yicha nazariy bilimlarni boyitish bilan birga, tarjimashunoslik, qiyosiy tilshunoslik va madaniyatshunoslik sohaları uchun ham muhim ilmiy ahamiyat kasb etadi. Tadqiqot natijalari lingvistik tadqiqotlarda, amaliy tarjima sohasida, xorijiy til o'qitish metodikasida va madaniyatlararo kommunikatsiyani rivojlantirishda qo'llanishi mumkin.

MAVZUNING DOLZARBLIGI

Har bir xalqning o'ziga xos madaniyati, tafakkuri va hayotiy tajribasi tilda o'z aksini topadi. Ayniqsa, xalq maqollari xalqning tafakkur tarzi, tarixiy tajribasi, mehnatga bo'lgan munosabati va ijtimoiy hayotga oid qarashlarini aks ettiruvchi noyob til birliklaridan biridir. Ingliz va o'zbek tillaridagi mehnat mazmunli maqollar mehnat axloqi, mehnatsevarlik va kasb-hunar odoblariga oid tushunchalarni o'zida mujassam etgani sababli ularni qiyosiy o'rganish nafaqat lingvistik, balki madaniyatshunoslik va tarjimashunoslik nuqtayi nazaridan ham muhim ilmiy ahamiyatga ega. Bugungi globallashuv jarayonida turli tillarni qiyosiy o'rganish, madaniy tafovutlarni tushunish va tarjimashunoslik nazariyalarini rivojlantirish dolzarb masalalardan biriga aylanib bormoqda. Ayniqsa, xalq maqollarining grammatik tuzilishini qiyosiy o'rganish orqali har ikkala tilning o'ziga xos sintaktik va morfologik xususiyatlarini tahlil qilish imkoniyati yaratiladi. O'zbek va ingliz tillarida maqollar turli grammatik usullar bilan yasalgan bo'lib, ularning tarkibiy tuzilishini o'rganish natijasida har ikki tilning grammatik tizimi, so'z yasalish usullari, gap tuzilishi va fe'l zamonlari qo'llanilishining umumiy va farqli jihatlari aniqlanadi.

Mehnat mazmunli maqollar, ayniqsa, xalqning mehnatga bo'lgan munosabatini aks ettiruvchi eng qadimiy va barqaror til birliklaridan biri sifatida tilshunoslik va etnolingvistika nuqtayi nazaridan katta ilmiy qimmatga ega. Chunki mehnat bilan bog'liq maqollar milliy mentalitetni, xalqning tarixiy taraqqiyot yo'lini va mehnat etikasi bilan bog'liq qadriyatlarini aks ettiradi. Shuningdek, ularni tadqiq qilish orqali xalqning dunyoqarashi, mehnatga oid qadriyatlari va madaniy merosi haqida chuqurroq tasavvur hosil qilish mumkin. Bundan tashqari, mazkur mavzuning dolzarbligi til o'rgatish va tarjimashunoslik sohalarida ham namoyon bo'ladi. Ingliz va o'zbek tillarida maqollar tarjimasini jarayonida ko'plab qiyinchiliklar yuzaga keladi, chunki har bir xalqning o'ziga xos lingvistik va madaniy xususiyatlari mavjud. Shu bois maqollarni grammatik va semantik

jihtadan qiyosiy o'rganish ularning tarjimasini uchun samarali metodlarni ishlab chiqishda muhim ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi. Bundan tashqari, maqollar ta'lim jarayonida ham muhim rol o'ynaydi, chunki ular nafaqat til o'rgatuvchi, balki ma'naviy-ma'rifiy ahamiyatga ega bo'lgan frazeologik birliklardir. Ushbu mavzuni o'rganish xalq maqollarining grammatik tuzilishini tahlil qilish, ularning sintaktik, morfologik va semantik jihatlarni aniqlash, tarjima jarayonida duch kelinadigan muammolarni hal qilish va qiyosiy lingvistika sohasida ilmiy bilimlarni boyitish uchun muhim ahamiyatga ega. Shu sababli ingliz va o'zbek tillaridagi mehnat mazmunli maqollarning grammatik tuzilishini tadqiq qilish mavzusi lingvistika, tarjimashunoslik va madaniyatshunoslik nuqtayi nazaridan dolzarb va zamonaviy ilmiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi.

Ingliz va o'zbek tillarida mehnat mazmunli maqollarning lingvistik xususiyatlari

Har bir xalqning madaniyati, dunyoqarashi va mehnatga bo'lgan munosabati tilda o'z aksini topadi. Ayniqsa, xalq maqollari mehnat axloqi, kasbiy odatlar va turmush tajribalarini ifodalovchi muhim lingvistik birliklardir. Ingliz va o'zbek tillarida mehnat mazmunli maqollar semantik, sintaktik va grammatik xususiyatlari jihatidan bir-biridan farq qilishi bilan birga, ba'zi umumiyliklarga ham ega. Shu bois ularning grammatik tuzilishini qiyosiy o'rganish orqali har ikkala tilning lingvistik xususiyatlarini chuqurroq tushunish mumkin. O'zbek tilida mehnat bilan bog'liq maqollar odatda mehnatsevarlik, halol mehnatning qadrlanishi va dangasalikning qoralanishi kabi tushunchalarni aks ettiradi. Masalan, "Mehnat qilsang, rohat topasan", "Oltin qoidasi – halol mehnat", "Harakatda – barakat" kabi maqollar mehnat qilish va uning natijasidan manfaat ko'rish o'rtasidagi bog'liqlikni ifodalaydi. Ingliz tilida ham shunga o'xshash maqollar mavjud: "No pain, no gain" (Azob chekmay, natijaga erishib bo'lmaydi), "Hard work pays off" (Mehnat o'z samarasini beradi), "The early bird catches the worm" (Ertalab turgan ishni bitiradi). Mehnat mazmunli maqollarning morfologik tuzilishini tahlil qilsak, ingliz va o'zbek tillari orasida sezilarli farqlar mavjud. O'zbek tilida maqollar fe'llarning shaxs va zamon shakllari orqali ifodalanadi. Masalan, "Mehnat qilsang, rohat topasan" maqolida qil- va top- fe'llari shaxs qo'shimchalari bilan birikib, shart maylini hosil qilgan. Ingliz tilida esa maqollarda fe'llar odatda holat fe'li yoki bevosita oddiy hozirgi zamon (Present Simple) shaklida qo'llanadi, masalan, "Hard work pays off", "The early bird catches the worm" maqollarida fe'lining oddiy hozirgi zamon shakli ishlatilgan.

Ingliz va o'zbek tillaridagi mehnat mazmunli maqollarning sintaktik tuzilishi

Sintaktik jihatdan qaralganda, o'zbek tilidagi mehnat bilan bog'liq maqollar odatda murakkab gap yoki shart maylini ifodalovchi tuzilmalar shaklida bo'ladi. Masalan, "Yer haydasang, non topasan", "Bugungi ishing – ertangi taqdiring" kabi maqollarda shart va bog'langan gaplar ko'rinib turibdi. Ingliz tilidagi maqollarda esa ko'proq oddiy gaplar, parallel strukturalar va inversiya usuli keng qo'llaniladi. Masalan, "No pain, no gain", "Work hard, dream big", "A lazy man's farm is full of weeds" kabi maqollarda odatda ikki bo'lakli yoki qisqa gaplardan foydalaniladi. O'zbek maqollarida gapning mazmuniy yukini odatda fe'l tashkil etadi. Masalan, "Harakatda – barakat" maqolida harakat qilish natijasida baraka kelishi haqida aytiladi. Ingliz maqollarida esa sifat, ravish yoki ot tuzilmalari asosiy yukni ko'tarishi mumkin. Masalan, "An idle brain is the devil's workshop" (Bo'sh miyaning egasi shaytonning ustaxonasidir) maqolida idle brain (bo'sh miya) va devil's workshop (shayton ustaxonasi) ifodalari taqqoslash orqali ma'no ifodalagan. Bundan tashqari, ingliz maqollarida inversiya keng qo'llanadi, ya'ni gapning tartibi o'zgarishi natijasida semantik urg'u hosil qilinadi. Masalan, "Only the hard-working prosper" (Faqat mehnatkash odam muvaffaqiyatga erishadi) maqolida odatiy gap tuzilmasidan farqli ravishda sifatdosh birikma oldinga chiqarilgan. O'zbek tilidagi maqollarda esa inversiya kam uchraydi, gapning tartibi odatda an'anaviy qolipda bo'ladi.

Ingliz va o'zbek tillaridagi mehnat mazmunli maqollarning grammatik tuzilishini tadqiq qilish natijasida ushbu maqollarning tuzilish xususiyatlari, yasash usullari va ularning semantik-ma'noviy yuklamalari bo'yicha qator muhim xulosalar chiqarildi. Maqollar xalqning tafakkur tarzi, hayotiy tajribasi va madaniy qadriyatlarini aks ettirgan holda, o'ziga xos grammatik tuzilmalarga ega bo'lib, ularning lingvistik xususiyatlarini tahlil qilish natijasida har ikki tilning o'ziga xos va umumiy tomonlari aniqlandi. O'zbek tilidagi mehnatga oid maqollar ko'pincha murakkab gaplar shaklida bo'lib, ularning tarkibida shart mayli, istak mayli va fe'l zamon shakllari keng qo'llaniladi. Bu esa maqollar tarkibida sabab-oqibat, shart-sharoit va taqqoslash munosabatlarining ifodalanishini ta'minlaydi. Ingliz tilidagi maqollar esa aksariyat hollarda soddaligi, qisqa va lo'nda ifoda usuli bilan ajralib turadi. Ingliz tilidagi maqollar ko'proq fe'l zamonlari va infinitiv shakllarga asoslanib yasalgan bo'lsa, o'zbek maqollarida fe'llarning turli modal shakllari va gap bo'laklarining o'zaro uyg'unligi kuzatiladi. Maqollarni grammatik jihatdan o'rganish ularning tarkibiy tuzilishini chuqurroq anglash imkonini beradi. Ingliz va o'zbek tillaridagi mehnat mazmunli maqollarning sintaktik va morfologik xususiyatlarini qiyosiy tahlil qilish orqali har ikkala tilning o'ziga xos grammatik tuzilmalari ochib berildi. Ushbu tadqiqot natijalari xalq maqollarini tarjima qilishda duch kelinadigan muammolarni aniqlash va ularni hal qilish bo'yicha samarali usullarni ishlab chiqishda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Mehnatga oid maqollarni tadqiq qilishning dolzarbligi ularning xalqning dunyoqarashi, mehnat odob-axloqi va madaniy qadriyatlarini aks ettirishida namoyon bo'ladi. Bu kabi tadqiqotlar tilshunoslik, tarjimashunoslik va madaniyatshunoslik sohalarida qimmatli bilimlar berib, turli tillarning leksik va grammatik jihatdan uyg'unlik va farqlarini o'rganishga xizmat qiladi. Bundan tashqari, maqollarni qiyosiy o'rganish lingvistik tadqiqotlarni boyitish bilan birga, til o'rganish, tarjima nazariyasi va amaliyoti, madaniyatlararo kommunikatsiyani rivojlantirishda ham muhim ahamiyatga ega. Xulosa qilib aytish mumkinki, ingliz va o'zbek tillaridagi mehnat mazmunli maqollar grammatik tuzilishi bo'yicha o'ziga xosliklarga ega bo'lib, ularni chuqur tahlil qilish tilshunoslikning dolzarb masalalaridan biridir. Ushbu tadqiqot kelgusida frazeologiya, maqolshunoslik va qiyosiy tilshunoslik sohalarida qo'shimcha izlanishlar olib borish uchun ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi. Shu bilan birga, xalq maqollarining grammatik va semantik jihatdan tahlil qilinishi ularning tarjima jarayonida to'g'ri ekvivalentini topish va boshqa tillarga moslashtirish masalalarida muhim metodologik yondashuvlarni ishlab chiqishga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Ахмедов, И. (2020). *Ўзбек халқ мақолларининг лексик ва грамматик хусусиятлари*. Тошкент: Фан.
2. Куронов, Д. (2019). *Мақоллар ва уларнинг тилшуносликдаги ўрни*. Тошкент: Университет нашриёти.
3. Smith, J. (2021). *Proverbs and Their Linguistic Features in English*. Oxford University Press.
4. Cambridge Dictionary of English Proverbs. (2020). *A Comprehensive Analysis of English Proverbs*. Cambridge University Press.
5. Rasulov, O. (2018). *Ўзбек ва инглиз тилларидаги мақолларнинг қиёсий-таҳлилий таҳлили*. Самарқанд: СамДУ нашриёти.
6. Baker, M. (2018). *In Other Words: A Coursebook on Translation*. London: Routledge.
7. Oxford English Proverbs. (2019). *Understanding the Structure of English Proverbs*. Oxford University Press.
8. Mirzaev, M. (2021). *Frazeologik birliklarning grammatik va semantik tahlili*. Тошкент: Фан ва технологиялар.
9. UNESCO. (2022). *Cultural Aspects of Proverbs in Language Learning*. Paris: UNESCO Publishing.
10. Karimov, B. (2020). *Тил ва маданият: мақоллар орқали халқ дунёқараши*. Тошкент: Adabiyot va san'at.